

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

The Centre of Halabja
Against Anfalization and
Genocide of the Kurds
C.H.A.K
www.chak.info

Nawendî Helebce
Dij be Enfalkirdin u
Cinosaydi Geli Kurd
ÇAK
contact@chak.info

ناوهندی هه له بجه دژ به نه نفال و ژینۆسایدی گهلی کورد - چاک - کۆمیتهی ئه ئمانیا

<http://chak.almanyaa.googlepages.com/home>

Tel: 0049- 151 177 02 136

e-mail: chak.almanyaa@gmail.com

پروفیسۆر گیرهارد فرایلینگەر، پزیشکی بریندارانی چهکی کیمیایی: ئامدهم له دادگای ئیراق له سه ر به کارهینانی چهکی کیمیایی شاهیدی بدهم ... هه قه به یشین و وه رگێرانی بۆ کوردی: رۆشنا مه حمود

پروفیسۆری نه مسایی گیرهارد فرایلینگەر، یه کیک له و پزیشکانه بووه که له سالانی چواره می شه پری نه گریسی ئیراق - ئییرانه وه، بئ رابردوو یه کی پسپۆری له بواری گازی ژه هراویدا، به بریندارانی چهکی کیمیای ئاشنا بووه، ئه و بریندارانه ی که له به ره ی شه ردا به چه کی کیمیایی رژی می فاشستی به عس دوو چاری ژاراو ییوون ده بوون. فرایلینگەر سه ره تا ته نیا برینداره سه ربازه کانی تیمار ده کرد، دواتر نه ک هه ر سه رباز به لکو خه لکی سفیلیشیان له گه لدا ره وانه ده کرا، ئه مه ش هۆکارێک بوو، دواتر له دوای هیرشه به دناوه کانی سه ر گونده کانی کوردستان و به کارهینانی گازی ژارای، به تاییه تی له گونده کانی شیخ وه سان و سیوسئ نان و قزله ر و شاناخسئ و شاری هه له بجه، ئییران چه ندين برینداری کوردیشی ره وانه ی ده ره وه ی ولات کرد، یه کیک له و بریندارانه منالیکي 12 سالان به ناوی که یوان ده بیئت بی ئه وه ی که سیکي نزیکي له گه لدا بیئت!!! فرایلینگەر له و رۆژه وه که که یوانی 12 باسی کاره ساتی هه له بجه ی بۆ ده گێرپێته وه و باسی ئامۆژگاری به کانی دایکی بۆ ده کات، که ده لیئت: دایکم پێی گوتین؛ ئه گه ر کیمیایی به کارهینرا په رۆی ته ر بگرن به دهم و لوتتانه وه، ئیدی دلنیا ده بیئت که پێشتریش ئه م چه کانه له کوردستاندا به کارهینراون، ئه م پزیشکه نه مساییه خۆشی دوای راپه رین سه ردانی کوردستان ده کات، تا ئیستاش پێوهندی له گه ل که یوانی بریندار هه یه و هه ولئ جار ه سه رکردن و پشکنینی گرنگی بۆ ده دات، لئ مه خابن ئه و بیمه ی نه خۆشییه ی که ئه م قوربانییه هه یه تی، که متره له وه ی به شی مه سه ره فی چاره سه رکردن و شیکاری به کانی بکات.

ده بی پرسین ئایا دوای هه ژده سال له دابینکردنی ده رمان و چاره سه ری و مه سه ره ف و ژیا نی له لا یه ن حکومه تی نه مساوه، ئایا حکومه تی هه ری می کوردستان هه ست و به زه یی ده جو لئ و خۆی لئ ده کاته خاوه ن؟

ناوهندی چاک به مه به ستی سه رخستنی پرۆسه ی دادگایی کردنه که و سه رخستنی راستی و دادوه ری، هه روه ها گرنگی که سایه تیه کی نیونه ته وه یی و شاره زا و ئاگادار له م پرۆسه یه دا، پێوهندی به به رپز پروفیسۆر گیرهارد فرایلینگەر کرد و، به پزیشکی نه ک هه ر ئاماده یی خۆی بۆ دیداره که به لکو بۆ ئاماده بوون له دادگا و شاهیدی دانیس ده ربری.

پرسیار: که ی بۆ یه کم جار برینداره کانی چه کی کیمیاییت بینی و چۆن بوو، چۆن که یوانت ناسی؟

www.kurdistan.net

17:00 2006-10-05 بە کاتی ناوەندی ئەوروپا

و ئەلام:

لەو کاتەدا کە هەڵبجە بۆمباران کرا، من لە کوردستان نەبووم، بەڵکو لە ئێران بووم، لە ساڵانی 1984 بۆ 1988 سەردانی ئێرانم دەکرد، لەو ئێرانی بریندارەکانی بۆردمانی کیمیاییم بینی، لە ساڵی 1984 دا یەكەم وەجبهی ئەو بریندارانەیان "مەبەستی برینداری ئێرانی" هینایە قبیەنا، هەرۆهە بۆ هەندێ وولاتی ئەوروپای تر، هەر لەو کاتەدا سەردانی تارانم کرد، لە گەڵ وەفدی کدا چوینە کەنداوی فارس بۆ ئەوێ لەگەڵ شارەزایانی ئێرانی بۆمیکی کیمیایی نەتەقیو بەشکنین و مادە ژەهراوییهکە لێ دەرھینین و بیبەین بۆ قبیەنا، بردیشمان بۆ تاقیکردنەوە و زانیی جوړی ئەو ژاره کیمیاییه. بەلام من لەو کاتەدا کە هەڵبجە بۆردمان کرا، لە کوردستان نەبووم. لە ساڵی 91 دا لەگەڵ ریکخراویکی خیرخاوازا سەردانی کوردستانم کرد، ئەو ریکخراوه بە پشکنینی ئاوی خواردنەوه هەڵدەستا، هەرۆهە خزمەتگوزاری دیکە بۆ خەلکی کورداستان ئەنجام دەدا.

پرسیار:

پیتان نەگۆتم کە یوانتان چۆن ناسی؟

من هەموو سالیک کۆمەڵیک برینداری قوربانی شەری ئێراق - ئێران لە ئەنجامی بەکارهینانی چەکی کیمیایی کە دەنێردرانە نەمسا، دەبینی، لەلایەن ئێرانەوه دەنێردران، بەو بۆنەیهوه من لە ئێران ناسرام، وەکو شارەزایەک لەو بوارەدا، لە 2/4 88دا کۆمەڵیکی دیکە لە بریندارەکان هاتن کە لە نیوانیاندا کورپکی بچوکیان تێدابوو تەمەنی 12 سالان بوو، ناوی "کەیان" بوو، ئیستا ئەوا دواى نزیکەى 19 سال بۆ جارىکی تر من ئەو کورپە دەبینمەوه، ئەمە شتیکی زۆر سەرنجراکیش و گرنگە، لەبەر ئەوهی ئیمە حالەتی واماى زۆر دەگمەنه، واتە قوربانیهکی گازی ژەهراوی، بتوانین دواى سالانیکی زۆر لە باره ی بریندارییهکەى بزانیی کە ئیستا بارى تەندروستی چۆنە؟ منیش ئەو کورپە بۆ هەمان مەبەست دەبینمەوه.

کەیان و چەند برینداریکی دیکە کە لە نیوانیاندا چەند ژنیکی بە فرۆکە لەلایەن حکومەتی ئێرانیهوه نێردرانە قبیەنا، لیژەش هەر لە فرۆکەخانەوه وەرمانگرتن، ژمارەیان 10 بۆ 12 بریندار بوون، ئەوه بوو بە مەبەستی چارەسەرکردن، هیناماننە خەستەخانەیهک لە قبیەنا.

پرسیار: ئایا ئەو منالە بەتەنیا بوو، واتە بەبێ کەسوکار و ئەندامانی خیزانەکەى هینرابو؟

و ئەلام: بەلێ بێ خیزان، لە کاتیکی دیکەدا کە قسەم لەگەڵ ئەو منالە کرد، باسی بەسەرھاتی خۆی بۆ کردم، کە لەدواى هینرشە کیمیاییهکەوه چی بەسەر هاتوو، ئەوه بوو بیی گۆتم دایکم و ئەوانی تر لەوه پیش بە ئیمەیان دەگوت: "کاتیکی کە بۆردمان بکریین و ئەگەر بۆنیکی ناخۆشتان کرد، دەبێ پەرۆی تەر بگریی بە دەم و لوتمانەوه"، کەواتە من بۆم دەرکەوت بەم قسەیهی کەیاندا کەوا لەوه پیشتر لە ناوچەکانی تر چەکی کیمیایی بەکارهینراوه، بۆیه ئەو خەلکە زانیاریان لەسەری هەبووه، ئەم منالە ئامۆژگارییهکانی وەرگرتوو، ئەمەش بوو تەهۆی ئەوهی کە ماوه و نەمردوو، بەلام بەشیوهیهکی زۆر سەخت برینداربووه، بە تاییهتی چاوی، بارى تەندروستی بە گشتی زۆر خراب بووه، پیم وابێ بۆ ماوهی نزیکەى 6 رۆژ، هەر لەو ژیرزەمینەدا ماوه تەوه بە بێ نان و ئاو بە برینداری، چونکە هەموو شتەکانی دەورووبەری و خواردنەکان ژەهراوی بوون، دواى ئەو چەند رۆژە مامی ئەو منالە کەیانى دۆزییهوه، بە سەیارهکەى خۆی گەیاندىیه سنووری ئێران.

دیسان فرایلنگەر دەگەرپیتەوه سەرباسی بارودوۆخی کەیان لەناو ژیرزەمینەکەدا، کەوا بە هیچ شیوهیهک کارەبا نەبووه، شارەکە ببوو دۆزەخیکی تاریک، بارودوۆخی منالکە زۆر خراب بوو، بەلام بەسایهی خواوه ئەو منالە لەگەڵ مامیدا بە بێ دایک و باوک و خوشک و برا، گەیشته سنووری ئێران، ئیتر ئەو منالە دایک و باوکی هەتا ئەم دوايه نەبینیهوه، هیچ شتیکیشی لەبارەوه نەئەزانی،

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

دوای ئه وه ئه م مناله له سنوری ئیرانه وه له لایه ن ئیرانییه کانه وه وه رگیرا و برایه تاران، له تارانیشه وه له گه ل چه ند برینداریکی دیکه دا گه یه ندرانه لای ئیمه بو قیه نا، له و ریگه یه وه هاته قیه نا بو لای من.

پرسیار: بوچی ولاتی ئیران ئه و کاته ئه و منال و بریندارانه ی راسته وخو بو نه مسا بو لای ئیوه ده نارد؟
وه لام: پیموایی ناوی من له ئیران وه کوو شاره زا له بواری گازی ژه هراوی و توکسیکۆلۆگیش، ناسراوه، چونکه من له 84 وه تا 88 له م بواره دا له ئیران چالاک بووم، به و شیوه یه ده گو ترا که وا فرایلینگه ر ئه و پیاوه یه که جیی متمانه یه و مامه له ی نه خو ش زور به باشی ده کات، ههروه ها ئیشه کانی زور به ریکوپییکی ده کات، له بهر ئه م هویه بوو ئه و بریندارانه یان بو لای من ده نارد.

پرسیار: وه کو بزانی که سوکاری ئه و مناله بوونه ته قوربانی گازی ژه هراوی یا خود تا کو ئیستا ماون؟

وه لام: له دوای سالانیکی که یوان هیچ پیه ندییه کی به که سوکارییه وه نه ما بوو، به لام من پیم وابی دایک و باوکی رزگار بون له و کاره ساته، ئه و زور به کورتی پیی گوو تم، که وا توانیوه تی بو جاریکی تر له م چه ند ساله ی دواییدا بو ماوه یه کی کورت یه کیکی له دایک و باوکی ببینی منیش دلنیا نیم که دایکی یان باوکی بووه، ئه وه بووه که یوان توانیوه تی سه ردانیکی کوردسان بکات، به لام وه کو تر که یوان لی ره به ته نها به جیه یلرا و بارودوخی زور خراپه، لی ره پروانمه یه کی پیشه یی به ده سه ته یناوه، هه ر ئه و کاته له دوای چوونه دهروه ی له نه خو شخانه خیزانیکی که وابزانم ئیرانی بوون، که یوانیان گرته خو یان، وه کو کوری خو یان به خو یان کرد،

ئه م خیزانه خاوه نی نزیک سی منال بوو، ته نانه ت وه کو کوری خو یان به خو یان ده کرد، به لام دوای ماوه یه ک که که یوان توژیکی گه وره بوو له و خیزانه جیا بووه، له بهر ئه وه ی پیموایی هه ندیک نا کوکی که وتبووه نیوان که یوان و خیزانه که وه پیموایی به هوی چه ند کی شه یه کی ئابوو رییه وه بوو چونکه ئه و خیزانه خو شیان دووسی منالیان هه بوو، که یوان به هوی بارودوخی خراپی ته ندروستییه وه، نه یده توانی کار باکات.

که یوان خوی ئه مانه ی بو گی رامه وه.

پرسیار: ئایا بیه گه له ئیوه، دکتوری دیکه هه بوون، چاره سه ری ئه و جو ره بریندارانه بکه ن؟
وه لام: ئیمه بریتی بووین له چه ند شاره زایه ک له دکتور له بواری دهروونی و (ئنته رنیست) و نه خو شییه کانی سنگ و سی، که وا ئه م بریندارانه مان ده پشکنی، ژماره یه کی زور ئه کتی پشکنیمان هه یه له به ره ی بارودوخی ته ندروستی ئه م بریندارانه، به لام بایه خیکی زیاتر به که یوان ده درا چونکه له هه موو نه خو شه کان بچوو کتر بوو، برینداره کنمان بریتی بوون له سه ربازی ئیرانی و ژن که ئه وانیش تا کو راده یه ک بایه خیان به که یوان ده دا.

پرسیار: ئایا که یوان برینه کانی چو ن بوون و کو یی بریندار بوو، ئایا چاوی زیانی پی گه یشتبوو یان له شیشی سووتا بوو؟

وه لام: پیستی له شی که متر له چاوی زیانی پی گه یشتبوو، که یوان به گشتی له رهوشیکی ته ندروستی زور خراپدا بوو، وه کو هه موو برینداره کانی تر، به لام واش نه بوو که بلین مه ترسی مردنی لی ده کریت، به لکوو ئه نجامی پشکنینی خو یینی زور خراپ بوو، گیروگرفتی هه ره گه وره ی له هه ناسه داندا بوو، به حال ده یوانی هه ناسه بدات، ئه م حاله ته بو من زور سه رنجراکی شه، که وا بنوانم ئیستا حاله تیکی وه کو که یوان ببینمه وه چو نه، بو یه زور به په رو شه وه م که وا ببینمه وه و پشکنینی تازه ی بو بکه م، چونکه به پییی ستاندرتی روژئاوایی ئیمه، زور سه رنجراکی شه بزانی قوربانیه کی گازی ژاراوی دوای 18 سال

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

بزانی چي به سه ردا هاتوو، بۆيه من زۆرم به لاره گرنگه، كورپيكي خوشه ويستي وهكو كه يوان ليره له قيه نا له پراكسيزه كه ي خۆمدا پشكنيني تازه ي بۆ بكم.

له ولاته كاني ئيوه دا له بواري ئه و جوړه پشكنيانه دا شاره زا هه ن، به لام وهكو ئيره له نه مسادا زۆر پيشكه وتوو نين، من به راستي ده مه ویت يارمه تي ئه و كورپه بده م، وه به هه موو دنيا بلیم كه ئه م گازه ژاراوييه وهكو گازی زینف و جوړه كاني تری گازی ژاراوی و چه كي فوسفوری چ كاريگه رييه كي ترسناكي دريژخايه ني بۆ سه رمروّف ده بيت، ئيستا كه يوان هيج باش نييه، خراوه ته ريزي په ككه وته كانه وه و، تواناي كاركردي نييه، وه موچه يه كي

سنوردار وه رده گریت. رهوشی ته ندروستی ئه وه نده خراپه، ته نانته كاتيک كه ببیه ویت پاسکيلیک ليخوړیت، به كسه رهوشی هه ناسه سواری ده بيو ناتوانیت هه ناسه بدات.

پرسیار: له ماوه ی ئه م هه موو ساله دا، كه يوان چاره سه ری ته واوی وه رگرتوو به مه به ستي چاك بونه وه؟
وه لام: ئه و پيشتر له قيه نا نه ژياوه، به لكو له شاريكي ديكي نه مسا ژياوه، له ویش چاره سه ری ته واوه تي بۆ نه كراوه، به لام من به ريكه وت له ريگه ي روژنامه يه كي نه مساوييه وه، كه وا سه رنجی بۆ لای كه يوان راكيشامه وه، كه تيبايدا هاتبوو، نه خوشه كه ي سالی 1988 تته ئاماده يه جاريكي تر بيته وه بۆ قيه نا بۆ ئه وه ي جاريكي تر بتبينیته وه، منيش زۆرم پي خوش بوو، ووتم زۆر چاكه من خوشحال ده يم جاريكي ديكي ببينه وه.

پرسیار: واته ئه و كورپه خوی له ريگه ي روژنامه كه دا داوی لي كردبووی بتبينیته وه؟
وه لام: به لي وايه، كه يوان خوی به روژنامه كه ي گوتبوو پرؤفيسور فرايلينگه ر دكتوری من بووه، ئيستا ده مه ویت جاريكي تر ببينه وه و ئه و پشكنيني ترم بۆ بكات.

پرسیار: ئيوه چي چاوه روان ده كهن، ئايا ئه و كورپه كه يوان باری ته ندروستي باشتر بوو بيت يا خود هه ر خراب بيت؟ چونكه ئيوه خۆتان له ميانه ي قسه كانتانا گوتتان زۆر به په روّش بۆ بينيني كه يوان و زانيني باری ته ندروستي ئه و كورپه.

وه لام: به لي من زۆر به په روّش بۆ زانيني ئه نجامي پشكنيني خويني هه روه ها پشكنيني باری هه ناسه داني، ئه مه ش ماوه يه كي ده ویت، من پيوسته پيوه ندي بكم به چه ند شاره زايه كي جوړاوجوړه وه له نه خوشخانه يه كي شاری قيه نا، كه وا، به كيگه له نه خوشخانه گه ره كاني ئه م شاره، ته نانته له هه موو ئه وروپادا، له وه نه خوشخانه يه كه يوان به ته واوی پشكنيني بۆ ده كریت به لام هه نديك گيروگرفتي ديته ری، له به ره ئه وه ي كه يوان ته ميني نه خوشييه كه ي له وه جوړه يه كه مه سه رهي هه موو پشكنينيكي له وه جوړه ي بۆ ناكات، له كاتيكا ئه م پشكنيانه مه سه رهيكي زۆری تيده چیت له به ره ئه وه من ده بيت كۆشش بكم له پيناوی ئه وه ي كه ئه م پشكنيانه ي بۆ بكریت، من هيوادارم كه وا ئه م پشكنيانه بكریت بۆ ئه وه ي بزانی باری ته ندروستي كه يوان گه يشتووته كوئ به لام من له لايه ني پزيشكييه وه، ده بيت بلیم رهوشی كه يوان زۆر خراپه، چونكه ئه م حالته ليی بووه به ژاراوييوونيكي دريژخايه ن (كرونيك) له سه روو هه موويه وه بۆ سييه كاني.

پرسیار: ئيوه كه يوان كه ي ئه ببينه وه، ئه تانن ميژووی ئه و روژه مان پي بلین؟

وه لام: له سه رم بوه سته، ده بي سه يری ئه كته كانم بكم، له وانیه روژی سي شه ممه 2006/9/26.

كه يوان ببينم، خوشبه ختانه من چه ند ئه نجاميكي پشكنيني كه يوانم هه يه، له باره ي "خوينروانين" و چۆنييه تي كاركردي سييه كاني.

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

پرسیار: ئایا ئه گهر که نالیکی ئاسمانی کوردی یا خود لایه نیکی دیکه ی راگه یانندی کوردی ئیوه و که یوان بانگیشت بکات به مه بهستی چاوپیکه وتن له گه ل ئیوه دا، و باسکردنی ئه م کاره ستاته، ئایا وه لامی به ریزتان چی ئه بیت؟

وه لام: ئه مه شتیکی زور بایه خداره من ئه وه م به لاهه گرنگه یارمه تی ئه و خه لکه سته ملێکراوه بده م ئه گهر بتوانم، وه من له سه روو ئه مه وه ده مه ویت له ریگه ی راگه یاننده وه به جیهان بلیم که وا کاریگه ری درێژخایه نی ژاراویبوون و زیانه کانی چۆنه له سه ر مروّف و چه ند به لایه، چه نده ها حاله تی ئاوا له ئیرانی هه یه، که وا زور سته م و به ده، و پشکنینی ئه م حاله تانه شتیکی زور گرانه و، پیاو ناتوانی چاوه پروانی چاکبوونه وه یان بکات، ئه وانیه ی ئه و کاته ژاراوی بوون، به درێژیای ژایانیان زهره رمه ند بوون، هه زاره ها قوربانی دیکه حالیان له مانه ی ئه مان باشر نییه، ئه مه ئه که ویتته سه ر ئه وه ی که ریزه ی ئه و گازه ی هه لیا نمریوه چه ند بووه؟ به چ خیراییه ک هاتوونه ته ده ره وه و دوورکه وتوونه ته وه له ژاربارانه که، من ئه و کاته نزیکه ی هه موو قوربانیه کانم بینی له نیوانیشیاندا خه لکی هه له بجه ی تیا بوو، هه ندیکیان حالیان وه ک ئه وانیه ی تر زور خراپ نه بوو له و کاته دا، به لام ئه وه سه رنج پاکیشه که بزانیته ئیستا حالیان چۆنه، چونکه له وانیه یه ئیستا حالیان خراپتر بیت له جارن.

پرسیار: که واته ئیوه ئاماده ن بو دیداریکی له و جوړه؟

وه لام: به لی بیگومان، به راستی به لامه وه گرنگه، من له وانیه یه له وه پیشیش پیم گوتبیت، من (پلاستیشه ر شیرۆگ) م که وا له سی کیشه وه ری دنیا دا نه شته رگه ریم کردوه، له ئه فریکا له ئاسیا و ئه وروپا، من بپروانامه ی شیرۆگم له ولاته یه کگرتووه کانی ئه مریکا وه رگرتووه، به لام وه کو شاره زا له بواری گازی ژه هراویدا له گه ل پرۆفیسور "هیندریکس" دا و هه رووه ها له گه ل چه ند شاره زایه کی تر دا زوربه ی ولاتانی دنیا گه راوین، بو ئه وه ی ئه و حاله تانه بپشکنین، و زور گرنگه به لامه وه که کیشه ی ئه م قوربانیه نه پشتگوئ نه خرپن به لکو ناوبه ناو بیری جیهان به یرنینه وه، به پای من ئه م کیشه یه تۆزیک پشتگوئ خراوه، به لکو زور پشتگوئ خراوه، ئه و هویه گرنگ نییه که وا مروّف بپروابه و راستیه نه کات که به چاوه بینراوه، مروّف ده بیت ئه مه جاریکی تر وه بیر خه لکی به ینیته وه، من شاره زاییم له زور جوړی چه کدا هه یه له گه ل لیژنه ی شاره زایانی بواری چه ک "چه کی باو" کاتیکی که ویستوومانه کاریگه ری ئه و چه کانه بو سه ر مروّف بپشکنین، له ئه نجامی به کاره ی نهانی ئه م جوړه چه کانه، "واته چه که باوه کان"؛ یان ئه وه تا مروّفه که ژایانی له ده ست ده دات، واته ئه مرئ، یان ئه وه تا برینه که ی چاک ئه بیتته وه و رزگاری ده بیت، به لام ئه و که سه ی دوچاری هیرشی گازی ژه هراوی "کیمیایی" ئه بیتته وه، هه تاکو له ژایاندا مابیت، کاریگه ری خراپی ئه و چه که له سه ر له شی ده مینی و ئه بیتته حاله تیکی درێژخایه ن. له حاله تیکی وه کو که یواندا ئیمه ناتوانین شتیکی زوری بو بکه یین، چونکه ئه و بو درێژیای ژایانی زهره رمه ند بووه، ده رمانیکی وانییه یا خود نه شته رگه ریه کی وانییه که بتوانین بو بکه یین و یارمه تی بده یین، حاله ته که ی ئه و بووه به درێژخایه ن.

پرسیار: ئه گهر ئیمه وه کو ریکخراوی چاک داوات لی بکه یین وه کوو شه یید له دادگاییکردنیکی وه ک ئه نفال یا خود هه له بجه دا به شداری بکه ییت، ئیوه راتان چی ئه بیت؟

وه لام: من ئامه ده م، به لام له کانیکی دیاریکراوا.

من هه ر به ته مابووم سه ردانی کوردستان بکه م بو ئه وه ی چه ند نه شته رگه ریه ک له وئ ئه نجام بده م، به لام به هوی بارو دوخی نا ئارامی ناوچه که وه ریک نه که وت، ئیستاش هه ر باری نا ئارامی ئه وئ یاریده ده ر نییه بو سه ردان، هه رچه نده من له ولاتانیکیدا ئیشم کردوه که وا شه ر و کوشتاری زوری تیدا بووه له گه ل ئه وه شدا من ئامه ده م وه کو شه یید بچه م پی شه وه بو ئه وه ی ئه و زانیارییه نه ی که له لامه و ئه وه ی که ژیاوم و بینیومه، له و داگایه بیکه مه به لگه نامه، چونکه من زوربه ی زوری برینداره کانی

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

گازی ژاراویم له قبییه نا بینوه، من هه موو سالیکی یهک له دوای یهک نه خوشی برینداری تازه م بۆ دههات.

پرسیار: ئیستا له م کاته دا، دادگاییکردنی سه دام و دارودهسته که ی له سه ر تاوانی ئه نفال له به غدا ئه نجام ده دریت ئایا ئیوه تا چ راده یهک ئاگاداری ئه م پرۆسه یه ن؟

وه لām: به لئی به گشتی ئاگام لیبه تی، پیم وابی ئه بوایه حوکمیکی تازه له مباره یه وه بدرایه، به لām به داخه وه به شیوه یه کی باش ئاگام له دادگایی ئه مجاره نییه، چونکه له رۆژنامه نه مساوییه کاندایه هچی وام له سه ر ئه م رووداوه نه دۆزییه وه، به لām پبیشتر بابه تم له رۆژنامه کاندایه سه ر ئه م بابه ته ده بینیه وه،

ئیه ده توانن زانیاری زیاتر له باره ی پرۆسه ی دادگایی ئه م جاره وه له مالبه پهری چاکدا به زمانی ئینگلیزی بیخوینیه وه.

پرسیار: ئیه ئاماده یی خۆتان بۆ شاهیدیدان له م داگاییکردنه دا نیشان دا به لām له هه مان کاتدا باسی مه ترسی بارودۆخی ناخۆش و ناله باری کوردستان و ناوچه که تان کرد؟

وه لām: من پاسپورتی دیپلۆماسیم هه یه و من له ژیر پاریزگارییه کی دیپلۆماسیدام، من ئاماده م شاهیدی بده م.

پرسیار: ئایا هه یچ لایه نیکی دیکه بیجگه له چاک چاوپیکه وتنی له مجۆره ی له گه ل ئیوه دا کردووه؟

وه لām: وه ختی خۆی کاتی که کیشه که تازه روویدا بو له نیوان 84 و 88 دا ئه و کاته راگه یاندنی جیهانی به شیوه یه کی زۆر چروپ له "سه ده ها" رۆژنامه دا، وه کوو شاره زایه کی گه و ره له بواری گازی ژاراویدا ناوی من ده هینرا، هه رچه نده من ئه و کاته من ئه و شاره زا گه و ره یه نه بووم، وه کو رۆژنامه کان باسیان لیه ئه کرد. من ئه و کاته سه ره تای ئیشکردنم بوو له م بواره دا و ده بوایه به به رده وامی شتی نوئ فیرومایه.

من ئه بی زۆر به کورتی شتیکت بۆ بگپرمه وه من وه کوو وتم پلاستیشهر شیرۆگ بووم، زۆر له نه خوشی ئیرانیم له قبییه نا ئه و کاته چاه سه ر ده کرد، کاتی که یه که م وه جبه له م حاله تانه گه بیشته لای ئیمه له لایه ن حکومه تی ئیران و سه فاره تی ئیرانییه وه ته له فۆنم بۆ کرا و داوام لئ کرا، سووتاووییه کانی ئه و بریندارانه چاک بکه مه وه من ئه و کاته رازی بووم، چونکه به لآم وه زۆر سه رنج پاکیش بوو، که بتوانم له ریی نه شته رگه رییه وه چاکیان بکه مه وه، به لām کاتی که برینداره کانم بینی، سه یرم کرد سووتاووییه کانی له ئه نجامی برینداربوونه به گازی ژاراوی و نه وه ک سوتانیکی ئاسایی.

لیروه ئیشیکردنی من له بواری چه کی ژه هراوییه وه ده ستیپی کرد، ئه م بواره بوو به نیوه ی ژیانم ئه و کاته من یه کسه ر شاره زایانم له بواری چه کی ژه هراویدا، له چه ند ولاتیکه وه وه کو پرۆفیسۆر هیلموت له ئه لمانیاه و ئاگادار کرده وه، یه کسه ر هه ولم دا به جیهاندا بلاوی بکه مه وه، ئیمه ده توانین بۆ ئه مانه چی بکه ین؟ هه یچ سه رچاوه یه کی وامان له م باره یه وه نه بوو، ته نها حاله ت له م جۆره له سالانی 1916 و 1918 دا هه بووه، که گازی زینفی تیدا به کار هینراوه، له و سالانه دا ئه و گازه ژاراویانه دروست کراوه. ئیمه ئه بوایه بزانی ئه م گازه ی که به کار هینراوه چییه؟، هه روه ها ئه توانین چ ده رمانیک به کاربینین دژی کاریگه ری ئه و جۆره گازه؟

من لیروه بووم به شاره زا له بواری گازی ژه هراویدا.

من له زۆر ولاتانی جیهان گه راوم، له گه ل پرۆفیسۆر هیندریکسدا بۆ نمونه ئه نگولا، ئه فگانستان، ئیران، له و ولاتانه هه موو شتیکی که پیوهندی به گازی ژاراوی و گازی ئه عیابه وه هه بویت، هه روه ها زه ره مه نده کانی ئه م گازانه، من ئیشم تیا کردووه و توویرینه وم له سه ر کردووه، ئه مه زۆر زۆر سه رنجراکیشه بۆ من له هه مان کاتدا خه مه پنه ره.

www.kurdistan.net.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

پرسیار: ئایا له وولات و ناوچانهی گهراوایت، زههره به کارهاتوووه کان هه مان جوړبوون وهکو ئه وهی له کوردستان و ئیراندا به کارهینرابوون؟

وهلام: به شیوهیهکی گشتی له زۆر شوینی دنیا دا گازی ئه عیاب و گازه ژاراوییه کان به مه بهستی تاقیکردنه وه به کار دههینرین، بهلام بهو جوړه ی که له کاتی شه ری ئیران - ئیراقدا به کارهینرابوون، له هیچ شوینیکی دنیا دا نه مبینوه، من له قیتمادا ئیشم کردوو، له ویش ئه و جوړه چه کانه دژی خه لکی سقیل به کارهینرابوون بهلام هه ر به و جوړه نه بووه و به و ریژه زۆره نه بووه که له کوردستان و ئیراندا به کار هاتوو.

پرسیار: ئایا تو وه کوو مروقتیک که له گه ل ئازار و مهینه تییه کانی گه لی کورددا به تاییه تی قوربانیا نی چه کی کیمیایی له وانه منالی کورد ژیاوایت و مامه له ت له گه ل کردوون، ئایا ئیوه دواروژی مه سه له که ی چون ده بینن، کاتی که گه لی کورد له لایه ن چوار ده ولته وه روژانه ده چه وسیتته وه و مافی زهوت ده کریت، بوچوونی ئیوه چیه بو چاره نووسی ئه م نه ته وه یه؟

وهلام: مروقت که ده کات ئه م مه سه له یه له ریگه ی ریخراویکی وه کوو نه ته وه یه که گرتوه کانه وه UN ه وه، چاره سه ر بکات. بریاریک ده ریچیت بو گه لی کورد (وهکو من بزانه چل ملیون کورد هه یه) که وا به جیهاندا بلاو بوونه ته وه، و پیویسته ولاتی خو یان ده ستبکه ویت و به یه که وه کو بکرینه وه و له ئه نجامیشدا بینه یه ک میلله ت و یه ک بگرنه وه، چونکه گه لی کورد دابه شی سه ر ئیران و ئیراق و سوریا کراون و پیم وایی روسیاش، وه من نازانه چه ند ملیون کورد له تورکیادا ده ژین. ئیوه گه لیکی سه تملیکراون، هه رچه نده ئه م مه سه له یه سیاسیه کان باشتر له من ده یزانن، چونکه من سیاسی نیم، بهلام هیوادرم ئیوه ی کورد شتی که به ده سه بینن، ئیوه ئیستا له حکومه تی ئیراقیدا نوینه ری باشتان هه یه. وهکو من بزانه ئیوه وه زیرتان هه یه که واته ئیوه ئیتر گه لیکی سه تملیکراو نابن، له بهر ئه وه نابی شته کان به قورسی بگرن چونکه هه ر یه که و ئه یه ویت به شیک بوخوی به ریت، سووربن له سه ر مانه وه تان له سه ر دروستکردنی ولاتی که ئه مه ش مومکینه.

هه رچه نده پرسیا ری دیکه شم ماوه، بهلام نامه ویت زیاتر له کاتی ئیوه بگرم

. ئه وه گرنگ نییه، من به خو شحالییه وه وه لایمی پرسیا ره کانتان ده مده مه وه، ئه مه شتیکی باشه، چونکه من له گه ل ئه وه دام، که وا مروقت دادپه ره ری به دیبینی له و کاته ی که چه وسانه وه روو ده دات.

پرسیار: دواپه یامت که چه ز بکه یه ت به ئیمه و جیهانی بلییت؟

وهلام: به لی، من چه ز به یارمه تی ده که م، من زۆر له دنیا گه راوم، له زۆر حاله تی ناخو شدا ژیاوم له و ولاتانه دا که شه ریان تیدا به رپا ده بوو، که هه موو شتی که ویران ده کرا، من زۆرم بینی له بارودوخی وادا ژیاوم که زۆر که سی دیکه ناتوانی باوه ری پی بکات که زۆر ترسناک بوون. ئه مه ش به شیک بووه له ژیانم.

له مه وداش، ئه وه نده ی هیزم پی مایی، یارمه تی پیشکه ش بکه م تا ئه و راده یه ی بتوانم وه کو شیروگ و شاره زا له بواری گازی ژاراویدا، ئه مه ش ئه رکی سه رشانه بوو، له زۆر ولاتانی جیهاندا یارمه تی و پشتگیری هاوریکنام بکه م که له م بواره دا کاریان کردوو.

ئیمه ش زۆر سوپاست ده که یین بو ئه م دیداره به نرخه و هه روه ها سوپاسی ئه و هه مو ماندوون و هه ولته ت ئه که یین، که وا له پیناوی چاره سه رکردنی برینار و قوربانیا نی به کارهینانی چه کی کیمیایی دا.

منیش زۆر سوپاسی ئیوه ئه که م.

کورتیه که له ژیا نی پرۆفیسور فرایلینگه ر

www.kurdistanet.org

0:17 10-2006-5 به کاتی ناوهندی ئه وروپا

له 1927/11/24 دا له شاری لینز له دایبیک بووه، کورپی دکتۆر فرانس و دایکی به سۆفیا فرایلینگه ناسراوه، ساڵی 1942 له ته مه نی 15 ساڵیدا بانگه یشتی خزمه تی سه ربازی ده کریت، پاشان ته مه نی 17 ساڵ ده بیته له کاتی سه ربازییه کهیدا و له به ره ی جه نگدا له لایه ن یوگۆسلاقیاه به دیل ده گیریته . ساڵی 1947 ئه زموونی ئاماده یی ده بریته و له سالانی نیوان 1947 - 1954 دا زانستی پزشکی ده خوینیته و پله ی دکتۆرا وه ده گیریته . دوا ی ئه وه ی چه ند سالیک له نه خو شخانه و زانکۆکانی نه مسادا کار ده کات، سوود له به خشیکی ئه مریکی بو برینسازی له زانکۆکانی سانتلویس، ته کساس و گالفاستوون کۆلۆمبیا و زانکۆی کۆرنیل له نیۆرک وه ده گیریته، پاشان ده بیته پرۆفیسۆر له زانکۆی قییه ن و دواتر دواتر ده بیته سه رۆک و به رپرسی به شی نه شته رگه ری جوانکاری له زانکۆی قییه ن. پرۆفیسۆر فرایلینگه ر چه ندین کتیب و فیلمی زانستی له و باره ییه وه بلا و کردووه ته وه و له زۆر له و ولاتانه دا که دوو چاری شه ر و به کارینانی گازی ژه هراوی بوون، وه ک " قییتنام، ئه فغانستان، ئییران، سوودان، ئوغه ندا، ئه نگۆلا، یوگۆسلاقیای، ئه لبانیا" کاری کردووه . له ساڵی 1995 ه وه سه رۆکی پرۆژه ی "میسوتیم" ی رووسی - نه مساوییه . له کۆماری نه مسا مه دالیای زی پینی وه رگرتووه .